

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXII-ik évf.

Julius—Augustus. 1887.

4-ik füzet.

HIT ÉS VALLÁSOSSÁG.

Nem szükség tekintélyre hivatkozni annak állítása végett, hogy korunkban a vallásosság meghanyatlott; a mindennapi élet eléggé bizonyítja, hogy a vallásos élet igen alanti színvonalon áll. Fontosabb kérdés az, hogy miként lehetne e bajt gyógyítani, feltéve, a mi minden kétségen kívül áll, hogy a vallásra szükség van. Mert úgy fogom fel a dolgot, hogy a templom az erénynek oltára, a hol a keresztény erkölcs áldozik, és a hol s a mely által ápolja a lelki világnak legszebb, legnemesebb érzéseit. Mielőtt azonban a betegség gyógyításához lehetne fogni, igen természetes, hogy annak szülő okát kellene megkeresni és megtalálni. Jól tudom, hogy a kutató értelem mindent egyetlen okra akarna visszavinni, és egyetlen okból származtatni azokat a rosszakat, a melyek szülői az elterjedett bajoknak. És minden kétségen kívül úgy is van. A természeti világ alakulása egy főelvből, tegyük, természeti törvényből származik, és ennek a végtermészeti törvénynek is egyetlen okfeje van, a mit nem tudván közelebről meghatározni, úgy nevezzük: Isten. Jelen korunk vallásbeli hanyatlásának okát akarván keresni, éppen nem szándékozom nyomról-nyomra visszamenni és keresni akarni, hogy hol, miből kezdődött a vallásosság ama hanyatlása, mely jelenkorunkban már megdőbbentőleg mutatkozik a magánéletben, a társasági életben, az egyházban és a politikában. Oly számosok annak okai, hogy a ki azokat gyógyítani akarná, annyi mintha a Ganges folyót medréről a vízállástól hegyeken át akarná más mederbe terelni — a folyó mellé épített városok, pagodák, paloták, putrik ellene mondanának — csak vulcanicus eruptiók bírnának más irányt adni. A számtalan okok közül én csak egyet akarok felemlíteni.

Egy 1747. évben kinyomatott predicatio akadt közelebb kezembe, tárgya: Jozsuehoz az égő csipkebokorból hangzott ama szózat:

*) Ez értekezés irójának több elvi distinctioit nem oszthatjuk egészen, de örömmel adjuk e tartalmas dolgozatot közre, melyhez hasonlót minél gyakrabban szeretnénk kapni lelkésztársainktól.

„Ne közeledj ide, vesd le a te saruidat, mert az a hely, a mely felett állasz, szent. E mondást a lelkész előbeszédében ekként tárgyalja: Ki volt az, a ki e szózatot mondotta. Mózes angyalnak nevezi — angyal is, de nem teremtett angyal, mert e részben Elohimnak, Jehovának és atyák istenének nevezetik. stb. Ez a szt.-háromság személyeinek egyike volt. Egyébaránt az atya nem volt, mert angyalnak, követnek neveztetik e részben, az atya pedig sem a fiu, sem a szt.-lélek követe nem lehet, de a szt.-lélek sem volt; következik, hogy a fiu volt, ki az égett és meg nem emésztetett csipkebokorban jelenthette azt is, hogy ő idővel emberi testbe öltöznék, melynek is lenne ugyan égedelme, mindazáltal nem lenne megemészthetése.

Eszembe jutott ebből, hogy az újabb időben is és az elmúlt tizedekben Európa és Amerika országaiban is hasonló viták, irások voltak, vannak az egyházban napirenden, s önkénytelenül támadott bennem az a gondolat, hogy régen is és most is a vallástudósok, a papok, a theologusok, sőt a bölcsészek oly kérdésekkel foglalkoztak a vallás mezején, melyek a lélekre legkevésbé voltak jó hatással, s melyek a vallásos életet éppen nem mozdították elő, mint például az Isten lényege, személyisége stb. stb. a mi tudományoskodásnak elég tudakosság, subtilis szörszálhasogatás, de bennem azt a meggyőződést keltette, hogy a niceai concilium vitáitól elkezdve a vallástalanságnak és a vallás iránti közömbösségnek egyik oka a dogmaticus vallástanítás volt és annak minden kül- és belerő által való erőszakos terjesztése.

Ellentmondásnak látszik; szükséges tehát hogy magamat ki-magyarázzam.

Az emberek egy része vallás és hit nevezete alatt egy dolgot ért, egy fogalom alá tartozónak gondolja; sőt e két szót sokszor felváltva használja, mint synonym szót; atyafiak ugyan egymással, de ha még édes testvérek volnának is, nem egy az értelmök, mint nem egy Pál Péter testvérével és az apa az ő fiával. Mert mi célja van a vallásnak az emberre, mint egyénre és a társadalomra nézve, a melyben az ember él? Bizonyára nemcsak az, hogy az emberek egy különös firma alatt egy akolba gyűjtessenek. A vallásnak, bármily különböző czégek alatt legyenek is az emberek csoportosulva, kell lenni valami közös vonásának (a különös mellett), a mi nem szín, nem formaiság, hanem a mi lényeg. Hogy megértessem magam, ez irás folyamában, a fennebbi ellentmondó állítás igazolására szükségesnek vélem egy (tegyük fel) önkényü megkülönböztetést tenni

a vallás és hit fogalma felől. Hit alatt értem, mikor az ember hiszen Istenben, hiszen gondviselésében, hiszi hogy az Isten a jót megjutalmazza, a gonoszt megbünteti, hiszen mindenhatóságában és mindentudóságában, igazságában, szeretetében, irgalmasságában, — hit alatt értem, mikor az ember hiszi, hogy Isten akaratja és kívánsága szerint kell élni, gondolni, érezni és cselekedni, és mikor az emberben oly lelkiismeret támad, mely Istennek léteében és tulajdonságaiban való hit által megvilágittatik és tápláltatik a lélekben. Vallás alatt értem azt a formáságot, mely által az ember táplálja, erősíti, oltalmazza lelkének e hitét. A hit közös minden kereszténnyel, sőt sok tekintetben nem kereszténnyel is. Vallás sokféle van és formailag kisebb nagyobb mértékben különböznek egymástól. Hogy képletesen fejezzem ki magamat: hit az, a mi a templomokban láthatatlan; vallás az a mód és forma, a mely szerint e láthatatlan imádtatik. Nagy a különbség szerintem a hit és vallás között. A hitnek mulhatatlan követelménye a vallásosság; a vallásosság nem tételezi fel mulhatatlanul a hit léteét. Idézhetem a legnagyobb és illetékes tekintélyt, a Jézust, midőn így szólt: E nép csak ajakival közeledik hozzám, de szívében messze távol van, és ismét: nem azok mennek be a mennyeknek országába, a kik azt mondják: uram, uram, hanem a kik cselekszik az én mennyei atyám akaratját; és a Farizeusok eleni számos kifakadását. Sőt kimondhatom, hogy a vallásosság és templomozás az embert becsületessé, erényessé, kereszténnyé még nem teszi, de a hit, becsületesség, keresztényi erények azok, melyek a templomokban áldoznak az erények szépségének, jóságának.

Mi tehát a célja a vallásosság által ápolt hitnek? Az, hogy az igazságnak, jó érzésnek, cselekedetnek eszménye legyen az ember számára az Isten léteében és tulajdonságaiban való hitben, az hogy a szerencsétlen, a földi élet ezer viszontagságaiban leveretett ember vigaszt találjon az Isten gondolatában, és a hit, reménység, Istenben való bizalom által megmentessék a vég elcsüggedéstől, s annak napjainkban oly sűrűn látható szomorú következményeitől — az hogy a szerencse és hatalom birtokosságában mérsékletet költsön fel, s ápolja az emberiséget összekapcsoló szeretet, szánalom, jótékonyosság legnemesebb érzelmeit. Szóval hogy az emberben lelkiismeretet teremtsen.

De hogy e cél eléréssék, mi szükség van arra a tanra, vajjon Isten teremtette-e a látható világot, vagy az ő szent fia, a Jézus Krisztus, a ki minden historicus és minden kereszténynek tudása

szerint Augustus római császár idejében született. A fenn irt czélok elérésére befoly-é vajjon legkisebb mértékben is, hogy az Isten megtestesült, s vajjon az urvacsorában, a kenyérben és borban, vagy az ostyában van-é a Jézus valóságos teste? vagy az asztal felett, vagy az alatt van-e? S pedig mit tettek eleitől fogva a conciliumok, a papok, tudósok, sőt az udvarok, udvari kör? E külső héj felett vettekdedtek, s üldözték egymást, a külsőséget erőszakolták a lélekbe, s elnyomoritották azt a hitnek hátrányára . . . Aztán csuda-é, ha ezektől a kabalistikus tanoktól előbb a miveltebb és tudományos osztály fordult el, szánólag mosolygott reá, vagy éppen ignorálta; később a 18-ik száz végén, megtámadták magát a hit lényegét, az Isten existentiáját, s mindazt a mi a hitre, s a keresztény moralra vonatkozik. Csuda-é, ha a tudomány és felvilágosodás terjedésével az emberiség minden rétege e miasmaticus betegségtől megkapatva, a formaiság abszurdításából maga a lényeg ellen hibázott s mindinkább vallástalanná, hitelenné lett, egész napjainkig.

Hogy különböző vallás-felekezetek támadtak, kifogásolni nem lehet, noha kívánatos lett volna, hogy mint a kereszténység első száz évében, miként az apostolok kezdték, csak a Jézus és az ő evangeliuma hirdettetett volna; de ha már a nagyravágyás, önzés, különczködés nem tudott megférti ama keretben, ha már a hatalomban elbizakodott klerus a hierarchia setét fátyolával borította el a népeket, pénzért árulta a hivatalt, méltóságot; lesúlyesztette a keresztény morált: önként kellett támadni a különböző vallásfelekezeteknek. Luther és Kálvin csak a közóhajnak, az emberiség jobb érzelmének adtak kifejezést. De minden keresztény vallásfelekezetben a belső lényeg az a hit, mely Jézust lelkesítette, és az az evangelium kellett volna, hogy legyen a cultus, melyet Jézus és az apostolok hirdettek. A Jézus vallása is ily czélból alakult szemben a zsidó vallással, a farizeusokkal és sadduceusokkal. Az apostolok korában a szegények táplálására, a nyomorultak felsegítésére külön hivatal volt, az urvacSORa később közös ebédkezés volt a szegények részére. Jó darab ideig, korunkig iskolákat tartottak a vallás felekezetek, a klassicus idők tudományát, művészetét fentartották, az államokba nemesebb galyat, a humanismus ágát oltották, adományozott vagyonukkal a szegény, de jelesebb tehetségeket segítették, s kiki a maga felekezetebeli szegényein a szegénységnek terhét megkönnyíteni törekedett. Igenis, ily különös czéljai voltak a különböző vallásfelekezeteknek. De fájdalom az evangelium tiszta és önzetlen igazságaival nem eléggé telt lelkek a különböző vallásfelekezetek

egymást érintő gyepüjébe mind több-több szúrós töviseket raktak, foglalásokat tettek a külső formaságoknak, s a helyett, hogy az elszigetelő sánczokat elsimitgatták, s a közös érintkező pontokat felkeresték volna, a különböző vallásfelekezetek pásztorai és követői szókat, gondolatot, eszmét találtak fel, csak azért is, hogy egymástól idegenedjenek; és e formaságokért üldözték egymást s a nagy tusában az evangelium erényei, a kert virágai letapostattak, hiveség, szeretet, hála, reménység, bizalom helyett az irigység, kárörvendés, gyűlölet, önzés, bosszuállás stb. burjánjai mindinkább elborították az evangelium mezejét. Az egyháztörténelem lapjai elég bizonyítást adnak erre.

Nem mondom, hogy a formaiság nem tisztítja a lényeket; sőt a külső szépség, a lényeg feláldozása nélkül, annak becsét ad. Igen csekély szerepkör jutott volna ama sok szép erőt elnyelt tudományoskodásnak, melynek neve christologia s nem éppen volna, vagy lett volna oly terjedelmes, oly értelmetlen s jó darab ideig minden más szellemi foglalkozást kizáró tudomány a theologia, ha csak az evangelium hirdettetett volna.

Az evangeliumi örök igazságok hirdetése által javult, művelődött volna az emberiség erkölcse, rázkódás nélkül tisztultak volna azok a politikai eszmék, melyek nagy forradalmak és sok vér áldozat árán vásároltattak meg, és minden jelek szerint a roppant fegyvererőknek, mint terhes felleeknek összecsoportosítása által, vásároltat hatnak meg. Csak így nevezhetné a keresztény vallás és állam magát a föld más népei irányában missionariusnak, midőn e nélkül alig lehet érteni, hogy India s Afrika különböző törzsei miért cserélnék el őseik bálványát — csak a formaságot tekintve — más hasonló bálvánnyal, a kereszttel, s miért ne imádkozhatnák Istent táncz-czal, lakomával, sipszóval éppen úgy, mintha leborulva, térdelve, vagy összetett kezekkel imádná. Valóban e pontnál kételkedve áll meg a gondolat, hogy a keresztény vallás terjesztésével kipusztult Amerika rézszínű népe, s vajjon nem e sors vár-e Ausztrália s Afrika még ismeretlen népeire? S pedig a Jézus azt mondja: Zsidónak először, azután minden pogánynak s hogy az Isten a kövekből is fiakat terem t Ábrahám nak.

Ezek láttára gondolkodás fogta el az értelmet s a hirdetőkből indulva ki a hirdetett dolog iránt, kétely fogta el a sziveket e tudomány idvezítő voltában, s miként a catholicismusból annak idejében kifejlődött a reformatio, úgy a reformatióból, a mysteriosus val-

lásosság külső formaságának mindenáron és a sophismus minden találékonyságával való erőszakos terjesztése miatt fejlődtek ki tanok, eszmék a naturalismustól az istentagadásig; s a mi még rosszabb, a minden erkölcsi kötelezettségtől szabadulni kívánó emberek egy nagy része, a társadalom minden rétegében, mohón ragadta meg az alkalmat a példa után, hogy a hitet, lelkiismeretet kioltsa lelkéből, és hogy az önzésnek, gazdagodásnak, az anyagnak, a testi kény és gyönyörnek éljen, hitetlenségben, vallástalanságban, Isten nélkül.

Hogy ez az állapot a társadalom minden rétegében, alant és fent, nagy részint így van, nem igen szükség bizonyítani, szemünk előtt történik s hogy ez állapot nagy részint a fenn elősorolt okokból származik; nem igen gondolom, hogy nagyon csalatkoznám.

De az lehet a nagyobb kérdés, hogyha napjainkban a vallásos hit meghanyatlott, mi által és miként lehetne e hitet felébreszteni és azt fenn is tartani.

Ha valamely tudományt subjectivnak lehet mondani, az Istenről való tudomány és megszerzési módja kétségtelenül subjectiv, habár annyi objectivitás van benne, hogy a különböző idők és messzi kor, a különböző népségek hitnézetének tanulmányozása szabályozólag befolyanak subjectiv uton szerzett hitfogalmainkra. Azt hiszem, ha lehető legtöbb embernek, subjectiv uton szerzett hitfogalma előttünk állana, oly kincsalmaz volna ez, mint akár a legköltőibb népnek rege, mese és dalgyjteménye. Egy a tárgya hitnek, az Isten, akár a könyvből, akár a természetből, akár az események és történelemből támadjon is bennünk a hitképzet. A fődolog az, hogy megismerjük, azaz, hogy lelkünkbe ültessük, vagy tán jobban mondva, hogy életre költjük, hogy bennünk legyen és hogy minél több egyénben, hogy az egész világban, minden külön nép- és nemzetben ugyanazon Isten, ugyanazon tulajdonságaival legyen mindenikben. Ez a kereszténységnek célja és nagy missiója a polgáriarsult államokban.

Emlékszem, mint 7—8 éves gyermek téli estén, a családi körben, az asztalt alig érve fel, olvastam egy nagy könyvből Ádám és Éva paradicsomi történetét: hogy beszélt velük az Isten, miként hagyogatódzott, s mikor hibát követtek el, hogy jelent meg nekik, s mily félve közeledett Ádám Istenhez, Isten miként feddette meg s tiltotta ki a paradicsomból. S mikor Kain kicsalta Abelt a mezőre és ott megölte, hogy jelent meg Isten s kérdezte Kaintól, hol van a te atyádfia, az ő vére kiált hozzám a földről; s miként átkozta meg Kaint, s Kain elbujdosott. Hogy Ábrahámnak miként jelent meg

Isten s kívánta, hogy áldozza meg fiát, Izsákot, hogy kötözte meg Ábrahám Izsákot s Izsák mily ártatlanul kérdezte: hol van az áldozatra való barom, s az atya könyezve felelte, gondot visel az Isten. stb. stb. Ezek a képek lelkemben kitörölhetetlenül megmaradtak. 42 éve, hogy mint pap hirdetem, hogy az Isten lélek, nincs testi formája, emberhez hasonlósága, de nem tudok megszabadulni amaz első benyomási képzettől, hogy az Istent, mint személyt képzeljem, a ki jön, szól, lát, parancsol, s a mily kitörölhetetlen a képzet, éppen oly kitörölhetetlen bennem az a hitbéli képzet, hogy ő van, mindent tud, mindent lát, mindenütt jelen van, mindenható, a jót megjutalmazza, a gonoszságot megbünteti, igazságos és gondviselő. Hogy e képzetet a természeti dolgok ismerete, az események és történelemnek tanulmányozása s a tapasztalat erősítette, világosította, azt nem vonom kétségbe, de hogy mindezek annak a képzetnek nem voltak kezdeti felébresztője, annyi bizonyos. Nem tudok, mondom, ez eredeti képzettől megszabadulni s az igazat megvallva, nem is akarok; tartok attól, nehogy lelkem nyugalmanak megháborítására, édes reményeim és bizodalمام szent szálainak szétszaggatására, a naturalismus, a rationalismus, az agnosticismus, vagy tán éppen az atheismus útjára tévelyegjen elmém. Én e hitre, Istenről való képzetre s ha úgy tetszik fogalomra, mint erős fundamentumra, fel tudom építeni a Jézus evangéliumát, el tudom oda szép rendben, mint egészen oda illő, oda tartozó dolgokat helyezettetni. Ez eredeti hit nélkül nem tudnék hinni a Jézus evangéliumában. E hit egy próbakövet ad nekem, a melynél fogva megtudom bírálni a Jézus által tett kijelentés igazságát, a mely megértelmezi nekem, hogy miként igaz az, a mire a Jézus mondja; a betű megöli, a lélek az, a mi megelevenít. E hit bizonyosságot ad nekem, hogy a Jézus parancsolatja isteni kijelentés, mert congrual eredeti, Istenről szerzett hitemmel és fogalmammal. E hit nélkül nem volna mivel bebizonyítsam magamnak, s elhitesse magammal, hogy a Jézus evangéliuma igaz, isteni eredetű és kötelező. Ugy hiszem, ez Istenről szerzett hitem nélkül reám nézve a Jézus evangéliuma olyan volna, mint a farizeusok tudománya, kik az edénynek külső részét megtisztítják, de belől nem; kik a külső formát megtartják a látzatért, de által is hágják hasznukért; mert nem a lélek indításából cselekszik a jót, s nincs az a belső szózat, a mi arra kötelezze.

Miért kell cselekedni a jót? azért, mert hasznos, vagy — mint a bölcsészek mondják — mert a jó és a szép magamagáért jó és szép? Nem, hanem azért, mert a szép, jó és igaz, azért szép, jó és

igaz, mert Isten akaratjával megegyezik. Miért kell elkerülni a gonoszságot, kegyetlenséget, gyilkosságot, stb. stb.? Ugy hiszem, nem egyébért, hanem azért, mert Isten a gonoszságot nem szereti, megbünteti a kegyetlenséget, üldözötté teszi a gyilkosságot. Hogy mikor, miként, kik által büntettetik meg a gonoszság, jutalmaztatik meg a jó? az az Istennek törvényszerű, de végére mehetetlen bölcsességű titkai közé tartozik, melyet a múltban látunk, a jövőre nézve pedig sejtünk, hiszünk és gondolunk. Maga a Jézus, evangéliuma rendelkezéseit nem egyébbel bizonyítja, hanem azzal: cselekedjétek az igazságot, irgalmasságot, mert ez az Isten előtt kedves. Azoknak a nagy erkölcsi igazságoknak támpontja, mindenütt az, hogy az Isten úgy akarja, úgy szereti s a Jézus is kinyilatkoztatja: Én csak azokat cselekszem, melyeket az én mennyei atyám reám bizott. Én és az én mennyei atyám egy vagyunk. Ez teszi a Jézus egyéniségét oly kiváló jellemmé, oly felemelkedett, méltóságosan nyugodt alakká. A keresztény moralnak tehát alapja: hit az Istenben; meg kell először lenni ennek a hitnek, hogy az evangélium igazsága aztán hatással legyen reánk. Valóban az új testamentum nagy összeköttetésben van az ó-szövetségi történetekkel, mert ezek aduak hitet Isten lételéről, tulajdonságairól, s nem hiszem, hogy jó dolgot cselekednének azok, kik az ó-szövetségi történetet a bibliából kivetni akarnák.

Nem vonom, nem vonhatom kétségbe, hogy más úton is szereznek igen sokan képzetet, hitet maguknak Istenről, tulajdonságairól; hiszem azt is, hogy eme más úton szerzett képzet erősebb, tisztább, márkásabb vonásokkal lehet beírva a lélek táblájára, fődolog az, hogy hite legyen az embernek Istenről és hogy ez az Isten ugyanazon tulajdonsággal bírjon reá nézve, mert csak így lehet közös törvény, jog és kötelezettség, mert csak az lehet az emberiség tökéletesedésének és mivelődésének emelkedő szárnya. Valóban, az egy társaságban, egy államban, vagy egymással szövetkezésben levő államokban egy hitnek kellene lenni és csakis ezáltal van jogosultsága a keresztény államoknak a pogányok meghódítására.

Azt mondják, hogy az árván nőtt gyermekek rosszak szoktak lenni. Ha e gyöngédtelen mondásban van valami igaz, csak annyi lehet az alapja, hogy mivel többnyire a családban az anya mellett szerzi meg a gyermek hitképzetét az Istenről, az anya nélkül nevedett gyermeknél hiányozhatik ez első hitképzet; noha éppen nincs kizárva, hogy más úton is maradandó jó benyomást ne sze-

rezhetne. De az sem vonható kétségbe, hogy a gyermeki korban nyert képzetek maradandóbbak és az azokra való visszaemlékezés mindig eleveőbb.

Azt vonom ki ezekből, hogy ha a vallásos hit korunkban meghanyatlott, a mint ezt maga az élet, mindennapi tapasztalat, a köz-erkölcsiség romlottsága, a társadalom különböző rétegeiben észlelhető corruptio bizonyítja, csak úgy gyógyítható, ha már a kis gyermek lelkébe az Isten képzete és tulajdonságairól való hit mintegy fényképeztetik és e fénykép idő előtt a felekezeti doctrinák, féltékenység által meg nem zavartatik, el nem homályosittatik.

Tekintettel tehát arra, hogy korunkban a tanítás már általános kötelezettséggé emelkedett; tekintettel, hogy kevés gyermek dicselkedhetik jó nagyanyával, okos, vallásos édes anyával, kiktől kétségen kívül a legbiztosabb oktatást nyerhetné; hogy az anyák egy részének vajmi kevés, az is zavaros és babonás, hitük van, a más rész 2--3 éves korában gyermek-kertbe adván kedves magzatát, teljesen felmentettnek érzi magát a nevelés gondjától — mindezek tekintetbe vételével, nem gondolom, hogy indokolatlanul vonnám le azt a következtetést, hogy a vallásosság felköltésére egyik legalkalmasabb eszköz a gyermekkorban a szenttéörténeteknek nem reá parancsolt, hanem reá vezetett, önkéntes olvasása.*)

Kétségkívül, hogy Isten-hit nélkül is felnevekedhetnek a gyermekek ifjává, férfivává, lehetnek nagy tudósok, ész- és technicali nagy ügyességgel birhatnak, válhatnak belőlük politikusok, államférfiak, ügyvédek, doctorok, mindenféle hivatalosok, tisztviselők, stb. egy fog hiányozni bennük Istenhit nélkül: a jó lelkiismeret és a közerkölcsiség kötelezettségének elfogadása.

A gyermeki korból kikelt, felserdült ifjunak elég munkába kerülnek a tanodákban a számok oszthatósága, a nyelv törvényei, szabályai, az elemek sokfélesége, tulajdona, a szegletek mekkorasága, a történelem egymásutáni következése, chronológiája stb., sem idő nem maradna reá, sem nem oly erős még a tudományban, hogy abban a korban a számok végtelenségében, az elemek alkotásaiban, a szegletek és oldalak viszonyában, a hangokban és színekben Istennek végtelen

*) Mikor a Dávid Ferencz-egylet megalakult, azt hittem, ez egylet programjába felveszi a bibliai történeteknek olcsó és tisztas alaku terjesztését. Átlátom azonban, hogy igen nehéz azokat a történeteket úgy szerkeszteni, hogy az éppen ily elemi iskolába tanuló kis gyermekeknek és a családnak is teljesen megfelelő legyen.

erejére figyelmeztetni lehetne, annál kevésbé egy egészen új dogmával megzavarni, a mely legfeljebb türelmetlenné és elfogulttá tehetné. A mint nő testben és lélekben, ha megvan lelkében a gyermek korában fényképezett Isten-hit, erőssé fejleszti és vallásossá teszi őt a gondolkozás, a tudomány, a felolvasások, avagy az ifjuság botlásai, az élet kísértése, a megpróbáltatások, a szenvedések, és mindinkább átlátandja: Minden az Istentől van, mindenekben Isten van.

CSEGEZY LÁSZLÓ.

AZ ISKOLA-ORVOS.

A szülők bevallják, hogy egymagokra nem tudják gyermekeiket felnevelni. És ezt nem is engedi meg Európának egyetlen cultur-állama sem. Mindakettőnek igaza van. A szülők különösen, hogyha gyermekeiknek magasabb műveltséget akarnak biztosítani, kénytelenek valamely középiskolára bízni a nevelést. Hogy ha az iskola célja nem volna egyéb, mint a gyermekeket úgy ápolni, hogy bennök semmi testi és szellemi romlást ne szenvedjen, akkor az iskola kötelességét végezné, melynek teljesítése nem is volna nehéz dolog. De az iskolának ennél többet kell teljesíteni. — Álláspontja magasabb, s többet is teszen; de éppen az iskola emez álláspontjában bajos eldönteni, hogy mi a kötelesség és mi az optimum. Hogy e tekintetben, nemcsak a dolgokat egyeztetni, hanem javítani is lehet, a felett ma már sem a szülők, sem a tanférfiak között véleménykülönbség nem lehet. Ma már gyárakba is állami felügyelők rendeltetnek a végre, hogy a gyárimunkát végző gyermekeknek munka minőségét, munka idejét, törvényes korlátok között felügyeljék. Ma a tanuló-ifjúságtól is komoly kötelesség-teljesítést kíván minden előre látó állam; tehát kénytelen, hogy ennek fejlődésére, munkásságára, s főképpen az egészségére is felügyeltessen. Minél többet foglalkozik valaki e dologgal, annál inkább arra a meggyőződésre kell hogy jusson, hogy az iskola-egészségtan körében jártas orvos egyedül tud megítélni némely körülményeket, éppen oly szakértelemmel, mint más dolgokban véleményt és ítéletet csak éppen a tanítótól várhatunk.

A tanítónak lehet az egészségtan felől általános fogalma, de ezt tanítani csak orvos taníthatja. Voltak a régi időben, s vannak ma is orvosok, kik tanítottak és tanítanak. A Hygiénicusok követelése mindinkább előtérbe lépnek, s jeles paedagogusok is nem egyszer hangoztatták már azt, hogy az orvosoknak be kell folyni az iskolai élet rendezésébe. Időszakonkénti véleményadások és vizsgálódások e cél felé nem vezethetnek. Az orvos befolyása csak akkor lehet eredményes, hogyha a tanítóval egyenlő votuma és joga van.